

เพื่อช่วยระบายน้ำออกจากพื้นที่พรุ และเปลี่ยนพื้นที่ไปปลูกปาล์มน้ำมันและมีการปลูกยางพาราในที่นาเพิ่มขึ้น ทำให้การทำนาประสบปัญหาขาดแคลนน้ำในบางช่วงหรือขาดแคลนน้ำเป็นเวลานาน ซึ่งต่างจากในอดีตที่จะไม่มีปัญหาเรื่องน้ำในการทำนาเลย ช่วงฤดูทำนามีน้ำตลอด จากการสังเกตพื้นที่และคลองชลประทานที่ติดกับพื้นที่ปลูกข้าวพบว่าคลองชลประทานมีขนาดความกว้างที่ผิวน้ำประมาณ 4 เมตร แต่ความกว้างระหว่างคันคลองทั้งสองกว้างมากประมาณ 8-10 เมตร และลึกค่อนข้างมาก (รูปที่ 4.17) ระดับน้ำที่อยู่ในคลอง เมื่อเทียบกับระดับพื้นที่ทำนาอาจจะลึกลงไปเกือบสองเมตร ลักษณะดังกล่าว เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้น้ำสามารถระบายออกสู่คลองสายอื่นๆ ได้อย่างรวดเร็ว ลักษณะดังกล่าวเหมาะสำหรับพืชที่ไม่ต้องการน้ำที่ท่วมขัง ซึ่งเป็นลักษณะที่ต่างจากความต้องการน้ำของข้าว นอกจากนี้ยังพบว่าในฤดูทำนาที่ต้องการน้ำบางครั้งมีการแย่งชิงน้ำกัน โดยปิดกันประตูระบายน้ำ ในขณะที่พื้นที่ทำนาต้องการน้ำแต่ไม่มีน้ำส่งไป ประกอบกับสภาพการทำนาเดิมที่ให้ผลตอบแทนน้อยอยู่แล้ว และคนรุ่นใหม่ที่ต้องการทำนาก็มีน้อยลงจึงไม่มีแรงงานพอและค่าจ้างก็สูง ทำให้ต้องเลิกทำนา การกลับมาส่งเสริมการทำอีกครั้งเพราะยังเสียดายพื้นที่ทำนาดังเดิม ที่ได้ทำเป็นมรดกสืบทอดกันมา และยังทำให้มีข้าวไว้บริโภคโดยไม่ต้องซื้อ ประกอบกับภาครัฐก็พยายามส่งเสริม ถึงแม้จะเป็นนโยบายที่สับสนก็ตาม

อย่างไรก็ตามจากการสำรวจและสังเกตพื้นที่โดยรอบจะเห็นว่าพื้นที่จำนวนมากได้เปลี่ยนเป็นยางพาราซึ่งส่วนใหญ่ยังมีอายุไม่มาก ตั้งแต่เริ่มปลูก จนถึงอายุประมาณ 6-7 ปี และมีการปลูกปาล์มน้ำมัน ทั้งที่กำลังเตรียมพื้นที่ และที่ปลูกแล้วประมาณ 1-2 ปี (รูปที่ 4.18) เนื่องจากพื้นที่ของบ้านลูโบ๊ะบือชาจำนวนมากอยู่ในพื้นที่นิคม ทำให้พื้นที่ดังกล่าวถูกส่งเสริมและปรับสภาพไปเป็นพื้นที่ส่งเสริมการปลูกปาล์มน้ำมัน มีการขุดคลองและปรับสภาพพื้นที่ส่วนอื่นๆ เกือบทั้งหมดให้เหมาะสำหรับการปลูกปาล์มจึงทำให้ พื้นที่ทำนาดังกล่าวยากที่จะยังคงอยู่ ถ้าหากรัฐไม่กำหนดนโยบายที่ชัดเจนในการกำหนดพื้นที่ปลูกพืชเศรษฐกิจ และมีโครงการช่วยเหลือการทำนา ดังเหตุผลที่กล่าวมา การทำนาใช้แรงงานและมีวิธีการเพาะปลูกจนถึงเก็บเกี่ยวให้ผลผลิต ที่ยากลำบากกว่าพืชชนิดอื่นแต่ให้ผลตอบแทนที่น้อยกว่า ซึ่งในแง่ของการลงทุนแล้วเกษตรกรคงไม่มีใครต้องการปลูกข้าว และยังมีปัญหาสภาพพื้นที่ที่ขาดแคลนน้ำซึ่งเป็นปัจจัยหลักในการทำนา สิ่งเหล่านี้ล้วนแล้วแต่เป็นตัวบังคับให้ชาวบ้านหรือเกษตรกรผู้ที่เคยทำนาปลูกข้าวต้องเลิกทำนาไปโดยปริยาย ความเสียหายที่เกิดขึ้นกับคนที่ต้องการทำนายังไม่มีใครรับผิดชอบ ถึงแม้โครงการส่งเสริมปลูกปาล์มน้ำมัน จะทำให้เกษตรกรหลายคนพอใจ แต่เกษตรกรที่ทำนาเดิมที่ได้รับผลกระทบไม่สามารถทำนาได้ ดูเหมือนจะไม่มีใครรับผิดชอบ

สิ่งที่เกษตรกรทำก็คือปรับสภาพตัวเองเลือกหรือตัดสินใจปลูกพืชที่ตนเองคิดว่า จะได้ผลกำไรมากที่สุด ดังที่เราเห็นถึงแม้รัฐต้องการส่งเสริมให้ปลูกปาล์มหลังจากที่ได้ปรับพื้นที่ขุดคลองระบายน้ำ แต่ชาวบ้านจำนวนมากไม่ได้ปลูกปาล์มน้ำมัน มีหลายรายที่ปลูกยางพารา ซึ่งเขาคิดว่าให้ผลตอบแทนที่ดีกว่า สามารถใช้แรงงานของตัวเองได้ และต้นทุนในการปลูกก็ต่ำกว่า จัดการง่ายกว่า สิ่งเหล่านี้ชาวบ้านคิดเอง ส่วนกลุ่มที่ปลูกปาล์มเองก็คิดว่า รัฐช่วยปัจจัยการผลิตหลายอย่างตั้งแต่

รูปที่ 4.16 พื้นที่ทำนาบริเวณบ้านลู่โปะบือซา ต.ลู่โปะบือซา อ.ยี่งอ จ.นราธิวาส

รูปที่ 4.17 คลองชลประทานบริเวณใกล้พื้นที่ทำนาบ้านลู่โปะบือซา

รูปที่ 4.18 พื้นที่นาที่ถูกเปลี่ยนเป็นสวนยางพาราและปาล์มน้ำมัน บ้านลูโบ๊ะบือซา

เตรียมแปลง ปูย พันธุ์ และยังมีแหล่งรับซื้อ ประกอบกับราคาน้ำมันที่สูง ทำให้ราคาปาล์ม น้ำมันสูงตามไปด้วย ทำให้มีผู้ปลูกปาล์มจำนวนมากพอสมควร ส่วนคนที่ตัดสินใจยังคงทำนาอยู่ก็ ด้วยเหตุผลที่กล่าวมา สิ่งเหล่านี้ ชี้ให้เห็นถึง ผลของการพัฒนาที่ไม่ได้พิจารณาปัญหาและมีการ วางแผนที่เป็นระบบครอบคลุมทุกภาคส่วน พัฒนาสิ่งใหม่แต่กระทบสิ่งที่มีอยู่เดิม ถึงแม้จะเป็นเพียง กลุ่มหนึ่งก็ตาม

การทำนาในพื้นที่ถึงแม้ว่าจะไม่มากเหมือนพื้นที่ภาคกลางหรือภาคอื่นๆ ของประเทศไทยแต่ ในพื้นที่ภาคใต้ซึ่งมีพื้นที่ราบสำหรับการทำนายน้อยอยู่แล้ว ถือว่ามีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง ในสภาพ ปัจจุบันหลายคนคิดว่าปลูกยางหรือข้าวกินดีกว่า และความคิดนี้ได้แพร่ขยายไปยังเกษตรกรผู้ปลูกข้าว ทั่วทั้งภาคใต้ ในพื้นที่สามจังหวัดชายแดน พื้นที่นาข้าวหรือแม้แต่ในเขตชลประทาน จำนวนมากถูก เปลี่ยนเป็นนายางพารา และยังมีพื้นที่ส่งเสริมปาล์มเพิ่มเข้ามาอีก ยิ่งทำให้พื้นที่นาข้าวลดลงไปอีก ถึงแม้ว่าผลตอบแทนของพืชชนิดอื่นจะสูงกว่าการทำนา แต่ในด้านความมั่นคงระยะยาวรัฐต้อง พิจารณาและวางแผนให้รอบคอบ เพราะการเปลี่ยนพื้นที่นาข้าวไปเป็นพื้นที่ปลูกยางพาราหรือปาล์ม น้ำมันแล้ว การที่จะเปลี่ยนกลับมาปลูกข้าวอีกไม่ใช่เรื่องง่าย เราจะขาดทั้งคนที่มีความชำนาญใน การปลูกข้าว ภูมิปัญญาที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมข้าวจะหายไป เมื่อใดที่มีปัญหาขาดแคลนข้าวในขณะที่ พืชชนิดอื่นราคาตกต่ำ ชาวบ้านที่มีฐานะยากจนหรือแม้แต่คนที่ทำสวนยางจะได้รับความเดือดร้อน ความมั่นคงทางอาหารจะมีน้อยลง แม้จะมีข้าวจากพื้นที่ภูมิภาคอื่น แต่ในอนาคตไม่มีใครรับประกันได้

ว่าข้าวจะไม่ขาดแคลน ถึงแม้โอกาสจะน้อยก็ตาม แต่เพื่อความมั่นคงทางอาหาร รัฐต้องมีมาตรการในการดูแลพื้นที่ทำนาและชาวนาที่ชัดเจน

การใช้ที่ดินที่สำคัญในพื้นที่นิคมสหกรณ์บาเจาะในปี พ.ศ. 2551 ที่สำคัญอีกสองชนิดคือ นาร้างและปาล์มน้ำมัน การเพิ่มขึ้นของนาร้างและการเกิดของปาล์มน้ำมันในพื้นที่ดังกล่าว ถือว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินที่จะมีผลต่อวัฒนธรรมการใช้ที่ดินที่เปลี่ยนแปลงไปของคนในพื้นที่นี้หรือในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ก็ว่าได้ จากวัฒนธรรมดั้งเดิมที่มีการปลูกข้าว พืชสวน และทำการเกษตรแบบพอเพียง เกษตรกรปลูกพืชโดยหวังเพื่อผลิตอาหารมีข้าวกิน มีผลตอบแทนเพียงเพื่อให้สามารถมีเงินพอใช้จ่ายในครอบครัวทั้งปีและมีเงินเหลือเก็บสำหรับการใช้จ่ายที่จำเป็นเช่นการไปแสวงบุญ หรือทำบุญในศาสนาอื่น ไม่มีใครหวังเป็นเศรษฐีจากการทำการเกษตร วิถีชีวิตในการทำเกษตรทำให้สังคมอยู่กันด้วยความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน แต่ผลจากการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมที่ถูกวางแผนโดยรัฐที่ผ่านมายี่สิบกว่าปี ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างและวิถีชีวิตแบบดั้งเดิม หลายอย่าง จากการสนทนาและออกพื้นที่ทำให้มองเห็นภาพการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นได้พอสมควร

วัฒนธรรมในการใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรของคนในพื้นที่สามจังหวัดในอนาคตจะเปลี่ยนแปลงไป ในมุมมองของผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่า การทำการเกษตรจะมุ่งถึงผลตอบแทนที่สูงที่สุด และมุ่งขยายพื้นที่เพาะปลูกถ้าหากมีความสามารถ ด้วยหลักคิดยิ่งผลิตมากยิ่งได้เงินมาก ยิ่งมีเงินมากยิ่งอยากผลิตให้มากขึ้น การใช้ที่ดินในการผลิตพืชเชิงเดี่ยวที่มีการบริหารจัดการและดูแลอย่างใกล้ชิดจะมีมากขึ้น และจะมีพืชน้อยชนิดลง พืชไหนที่มีผลตอบแทนน้อยจะถูกเปลี่ยนเป็นพืชที่ให้ผลตอบแทนสูง ทั้งภาครัฐและเกษตรกรเองจะมองหาปัจจัยที่จำเป็นในการผลิตอยู่ตลอดเวลาไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรน้ำ ปุ๋ยเคมี เทคโนโลยีใหม่ๆ เช่นพันธ์ที่ดี วิธีการทำให้ผลผลิตสูง รวมไปถึงการตลาดและแปรรูปผลผลิต เพื่อก้าวไปสู่การผลิตในเชิงการค้าหรืออุตสาหกรรมเกษตร สิ่งเหล่านี้จะทำให้ต้องบริโภคทรัพยากรธรรมชาติในปริมาณที่มากขึ้นดิน น้ำ หรืออาจจะรวมไปถึงป่าไม้เพื่อขยายพื้นที่ทางการเกษตร ส่วนพื้นที่ทำนาอาจจะไม่เหลืออยู่เลยในพื้นที่ถ้ารัฐไม่มีการวางแผน วัฒนธรรมข้าวที่เป็นสิ่งหนึ่งที่ช่วยให้สังคมมีการพูดคุย มีการทำกิจกรรมร่วมกัน และมีความมั่นคงทางอาหาร อาจจะหายไปในระยะเวลานี้แล้ว

การเพิ่มขึ้นของพื้นที่นาร้างมีปัจจัยหลักอยู่สามอย่างคือหนึ่งพื้นที่ถูกเปลี่ยนสภาพทำให้เกิดปัญหาขาดแคลนน้ำ ไม่สามารถทำนาได้ตามปกติ ซึ่งจากการศึกษาในพื้นที่พบว่า จากการพัฒนาพื้นที่ภายในพุมบาเจาะโดยการขุดคลองระบายน้ำออกจากพุม หลายคลอง และเป็นเวลาหลายสิบปีที่ผ่านมาส่งผลทำให้พื้นที่พุมแห้ง ระดับน้ำลดลง ในขณะที่คลองชลประทานก็สามารถระบายน้ำได้อย่างรวดเร็ว น้ำส่วนใหญ่เมื่อมีฝนตกลงมาก็ไม่สามารถถูกกักเก็บไว้ในที่นาได้ จะถูกระบายสู่คลองอย่างรวดเร็ว ที่นาไม่สามารถกักเก็บน้ำไว้ได้นานดังเช่นในอดีต ทำให้ไม่สามารถเพาะปลูกได้เพราะขาดน้ำในบางช่วงซึ่งต่างจากในอดีตจะมีแต่ปัญหาน้ำท่วม เกษตรกรจึงปล่อยที่ทิ้งร้างไว้ มีข้อสังเกตอย่างหนึ่งที่เป็นประโยชน์สำหรับการทำนาในพื้นที่สามจังหวัดคือในอดีตหรือแม้แต่ในปัจจุบันพื้นที่บางพื้นที่สามารถทำนาได้ปีละสองครั้งโดยไม่ต้องอาศัยระบบชลประทาน จากข้อมูลรายงานผลการสำรวจ

ข้าวนาปรังของสำนักงานสถิติการเกษตรพบว่า ในจังหวัดนราธิวาสมีการปลูกข้าวนาปรัง 754 ไร่ ปลูกในเขตชลประทาน 78 ไร่ นอกเขตชลประทาน 676 ไร่ (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2552) ข้อมูลดังกล่าวชี้ให้เห็นว่า ปริมาณน้ำในพื้นที่จังหวัดนราธิวาสในพื้นที่ปกตีมักพอสำหรับการทำนา โดยไม่ต้องมี ระบบชลประทานช่วย ถึงแม้จะมีพื้นที่ไม่มาก แต่ก็ทำให้เห็นภาพว่าถ้าหากปลูกในฤดู ปกติ ปริมาณน้ำจะมีเหลือมากพอ ถึงแม้จะทำนา นั้นหมายความว่าพื้นดินยังคงมีปริมาณน้ำหรือ ความชื้นอยู่ในดินอีกนานถ้าหากไม่ได้ถูกระบายทิ้ง การเปลี่ยนสภาพพื้นที่พรุโดยการขุดคลองระบาย น้ำขนาดใหญ่และหลายสายทำให้น้ำถูกระบายลงสู่ทะเลได้อย่างรวดเร็ว ไม่มีพื้นที่เก็บน้ำตาม ธรรมชาติดังเช่นในอดีต ทำให้เกิดปัญหาการขาดแคลนปัญหาน้ำในการเพาะปลูกดังกล่าว

สาเหตุหลักข้อที่สองคือผลตอบแทนในการทำนาต่ำผลผลิตที่ได้ไม่มากนักผลผลิตข้าวตกอยู่ที่ 200-300 กิโลกรัมต่อไร่ โดยเฉพาะข้าวที่ปลูกในที่พรุที่เป็นที่ลุ่มมากยิ่งให้ผลผลิตน้อย ในระยะหลัง สูงขึ้นมาบ้างอาจสูงกว่า 400 กิโลกรัม โดยราคาขายอยู่ที่ 5-9 บาท ซึ่งจะมีรายได้ไม่กี่พันบาทเมื่อหัก ค่าใช้จ่ายต้นทุนต่างๆ และค่าแรงออกแทบจะไม่เหลือผลกำไร แต่ยังมีข้อดีที่มีข้าวไว้บริโภคใน ครอบครัว นอกจากนี้การปลูกข้าวยังมีขั้นตอนและวิธีการที่ยากลำบากกว่าพืชชนิดอื่นเช่นยางพารา หรือแม้แต่ปาล์มน้ำมัน เกษตรกรในพื้นที่ยังใช้วิธีการเพาะปลูกแบบดั้งเดิมตั้งแต่ปลูกจนเก็บเกี่ยว การเก็บเกี่ยวยังใช้แรงคน มีทั้งการลงแขกถ้าและจ้างแรงงานการเก็บเกี่ยวนิยมใช้แกละ (ตาแม) เพราะสามารถเก็บเกี่ยวได้หมด ข้าวสูญเสียน้อย เก็บมัดเป็นเลียง ๆ หนึ่งประมาณ 1 กำมือ น้ำหนักประมาณ 2.5 กก. ราคาจ้างเลียงๆ ละ 5-7 บาท ใช้เครื่องจักรน้อย ข้าวเป็นพันธุ์พื้นเมือง เกษตรกรส่วนใหญ่ไม่ยอมเปลี่ยนเป็นพันธุ์ส่งเสริม (รูปที่ 4.19) สิ่งเหล่านี้ทำให้แรงจูงใจในการทำนามีน้อยลง สาเหตุข้อที่สามคือ แรงงาน คนรุ่นใหม่ไม่นิยมปลูกข้าวทำให้แรงงานที่จะมาทดแทนแรงงาน รุ่นก่อนหรือคนที่ล้มหายตายจากไปมีน้อยลง ค่าจ้างในการทำนาสูงขึ้นวันละหนึ่งร้อยกว่าบาทหรือ อาจสูงถึง 200 บาทต่อวัน

รูปที่ 4.19 การเก็บเกี่ยวโดยใช้ แกละ หรือ ตาแม

นาร้างที่เพิ่มขึ้นในพื้นที่นิคมฯ ส่วนใหญ่อยู่บริเวณตำบลลูโบ๊ะบือซา ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีการขุดคลองเพื่อระบายน้ำจากพรุดังที่กล่าวมา ส่วนพื้นที่ใกล้เคียงก็เช่นกันจะอยู่ในพื้นที่ที่เคยเป็นที่นาที่อยู่รอบพรุที่มีการสร้างคลองระบายน้ำ โดยเฉพาะในพื้นที่ของอำเภอยิ่งอ จังหวัดนราธิวาส หลายพื้นที่เมื่อที่นาเปลี่ยนสภาพจากนาเป็นนาร้างแล้วไม่นานก็จะนำมาปลูกยางพารา ซึ่งบางครั้งคลองชลประทานในพื้นที่ก็ถูกทิ้งร้าง ทำหน้าที่ระบายน้ำมากกว่าการอำนวยน้ำเพื่อการเกษตร (รูปที่ 4.20) นาร้างที่เพิ่มขึ้นด้วยปัจจัยต่างๆ ดังที่กล่าวมา ทำให้รัฐพยายามหาวิธีที่จะนำพื้นที่ดังกล่าวมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดจึงได้มีการส่งเสริมการปลูกปาล์มน้ำมันในพื้นที่นาร้าง และบางพื้นที่ได้ส่งเสริมให้มีการฟื้นฟูการทำนาในพื้นที่นาร้าง ทำให้พื้นที่นาร้างจำนวนมากกำลังถูกปรับพื้นที่ให้เป็นสวนปาล์มน้ำมัน โดยเฉพาะในพื้นที่สามจังหวัดที่รัฐที่เป้าหมายปลูกปาล์มน้ำมันถึง 100,000 ไร่และนิคมสหกรณ์บาเจาะก็รับมาดำเนินการถึง 50,000 ไร่ที่เหลือกรมพัฒนาที่ดินรับผิดชอบ ซึ่งผลการดำเนินงานที่ผ่านมาในปี พ.ศ. 2552 กรมพัฒนาที่ดินได้ดำเนินการการปรับปรุงพื้นที่ทั้งร้างในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ให้เป็นพื้นที่ปลูกปาล์มน้ำมันแล้ว 12,397 ไร่ และในปีงบประมาณ 2554 เตรียมจัดสรรงบประมาณจำนวน 99.54 ล้านบาท เพื่อปรับปรุงพื้นที่นาร้างสำหรับปลูกปาล์มน้ำมัน ในพื้นที่เป้าหมายจำนวน 9,415 ไร่ และ 6.95 ล้านบาทสำหรับปรับปรุงพื้นที่นาร้างเพื่อปลูกข้าว จำนวน 5,352 ไร่ ในขณะที่นิคมสหกรณ์ซึ่งอยู่ภายใต้การดำเนินงานของสหกรณ์จังหวัดนราธิวาส ก็มีการส่งเสริมปลูกปาล์ม ในพื้นที่เป้าหมายตั้งแต่ปี 2547-2552 ได้อย่างรวดเร็วและได้ผลเกินเป้าหมายที่วางไว้ โดยได้ดำเนินการไปแล้วถึง 45,527 ไร่ ดังตารางที่ 4.3 แต่พื้นที่ที่ปลูกปาล์มส่วนใหญ่ไม่ใช่ นาร้างแต่เป็นพื้นที่ป่าพรุแทน พื้นที่นอกเขตพรุหรือนาร้างจะอยู่ในส่วนของพื้นที่นอกเขตนิคมซึ่งสหกรณ์ส่งเสริมการปลูกไปแล้ว 11,362 ไร่

รูปที่ 4.20 คลองชลประทานในพื้นที่นาที่ถูกเปลี่ยนเป็นสวนยางพารา

นาไร่ในพื้นที่นิคมฯ ปัจจุบันส่วนมากกำลังถูกปรับสภาพเป็นพื้นที่ปลูกปาล์ม และมีการปลูกยางพารา (รูปที่ 4.21) แต่เนื่องจากข้อจำกัดของข้อมูลไม่สามารถกำหนดขอบเขตที่ชัดเจนของการปลูกพืช ดังกล่าว ยังคงมีพื้นที่นาไร่ที่ไม่ได้ทำประโยชน์ใดๆ เหลืออยู่น้อยมาก การปรับพื้นที่ส่วนใหญ่ดำเนินการโดยกรมพัฒนาที่ดิน และบางพื้นที่ได้ร่วมมือกับนิคมสหกรณ์บาเจาะ อย่างไรก็ตามจากการศึกษาในพื้นที่พบว่า พื้นที่นาไร่ส่วนมากเป็นพื้นที่ที่อยู่ในที่ลุ่ม และเป็นพื้นที่ที่มีลักษณะดินเป็นดินเหนียว ส่วนพื้นที่นาไร่ที่อยู่ใกล้พรุจะมีชั้นดินอินทรีย์แต่ความหนาไม่มาก สภาพโดยทั่วไปถือว่าเป็นดินที่มีความอุดมสมบูรณ์ บางพื้นที่มีปัญหาดินเปรี้ยวแต่ก็ไม่มาก ซึ่งต่างจากพื้นที่พรุที่ส่วนใหญ่ดินจะเปรี้ยว

การเพิ่มขึ้นของพื้นที่ปลูกปาล์มน้ำมัน เป็นการเพิ่มของการใช้ที่ดินที่เกิดจากการดำเนินงานของรัฐนั่นคือ มุ่งเปลี่ยนสภาพพื้นที่พรุให้เป็นพื้นที่ปลูกปาล์มน้ำมัน ซึ่งการปลูกปาล์มน้ำมันเริ่มดำเนินการมาตั้งแต่ปี 2533 หลังจากที่มีการศึกษาวิจัยและทดลองปลูก และเริ่มดำเนินการอย่างกว้างขวาง มีแผนการเพิ่มพื้นที่ปลูกอย่างมากตั้งแต่ปี 2547 การเพิ่มพื้นที่ปลูกปาล์มของภาครัฐในครั้งนี้ถือว่าเป็นประสพผลสำเร็จโดยเฉพาะการดำเนินงานของนิคมฯ และกรมส่งเสริมสหกรณ์ แต่ในอีกด้านหนึ่งการเพิ่มขึ้นของพื้นที่ปาล์มน้ำมันกลับเป็นการทำลายพื้นที่ป่าพรุลงไปอย่างรวดเร็ว ซึ่งผู้วิจัยเองมีความเห็นในเรื่องนี้ว่า เป็นการดำเนินการที่เกินเลยจากความจำเป็น เพราะจุดประสงค์ของการก่อตั้งนิคมที่สำคัญคือ การจัดสรรที่ทำกินให้กับเกษตรกรที่ยากไร้หรือคนที่ไม่มียี่สิบไร่ทำกิน โดยจัดสรรให้ครอบครัวละประมาณ 20 ไร่ ในขณะที่พื้นที่พรุเดิมมีประมาณ 44,000 ไร่ ถ้าหากนำมาจัดสรรร้อยละ 50 จะมีพื้นที่จัดสรรทั้งที่พรุ ที่กร้าง ที่ลุ่ม ในเขตนิคมสหกรณ์ไม่ต่ำกว่า 32,000 ไร่ ซึ่ง สามารถจัดสรรให้เกษตรกรไม่ต่ำกว่า 1,600 ครอบครัว ซึ่งน่าจะเพียงพอสำหรับคนยากจนรายใหม่ที่จะได้รับจัดสรร เพราะเท่าที่สังเกตสมาชิกที่มาอาศัยอยู่ในนิคมในพื้นที่จัดสรรให้มีครัวเรือนไม่ถึง 1,000 ครัวเรือน ที่เหลือไม่ได้อยู่ในพื้นที่ที่จัดสรรแต่เป็นพื้นที่ที่อาศัยอยู่เดิมรอบพื้นที่พรุ ซึ่งคนที่อยู่อาศัยเดิมก็ยังได้สิทธิครอบครองพื้นที่เดิมอยู่แล้ว

แต่เนื่องจากสถานการณ์และตัวโครงการเองที่ได้มีการขยายผล และภาครัฐให้การสนับสนุนในด้านต่างๆ ทำให้ต้องรับสมาชิกเข้ามาเพิ่มอาจจะโดยจำเป็นหรือไม่ก็แล้วแต่ และเปลี่ยนพื้นที่พรุไปเรื่อยๆ แม้แต่ในเขตพื้นที่สงวนก็นำมาจัดสรร ประกอบกับวัตถุประสงค์ในการก่อตั้งนิคมฯ ก็ไม่ได้หวังที่จะคงสภาพป่าพรุไว้และโครงการที่ต้องดำเนินการ ซึ่งเป็นโครงการใหญ่ที่ต้องมีพื้นที่ปลูกปาล์มให้มากที่สุดจึงจะทำให้โครงการในภาพรวมเดินต่อไปได้มีผลผลิตเพียงพอต่อการป้อนเข้าสู่โรงงาน เพราะมุ่งหวังตัวเงินทางเศรษฐกิจเพราะต้องการเพิ่มรายได้ให้กับคนในพื้นที่อันเป็นการเพิ่มคุณภาพชีวิตให้กับสมาชิกนิคมฯและคนในพื้นที่ บางหน่วยงานมุ่งหวังให้เกษตรกรมีรายได้จากการปลูกปาล์มถึง 120,000 บาทต่อครัวเรือนต่อปี สิ่งเหล่านี้ทำให้ผู้วิจัยคิดว่าในเชิงความเหมาะสมแล้วเกินความจำเป็นเพราะเสียพื้นที่พรุไปเป็นจำนวนมาก และพื้นที่ที่เหลือในอนาคตก็จะมีพื้นที่ป่าพรุอีกเลย นอกจากนี้การปลูกปาล์มในพื้นที่พรุซึ่งมีปัญหาหลายอย่างได้แก่ การลดลงของชั้นอินทรีย์ ดินเปรี้ยว ดินทราย น้ำท่วมขัง ทำให้ต้องมีค่าใช้จ่ายในการดูแลที่สูงและในอนาคตผู้ปลูกปาล์มยังต้องพบกับปัญหาอื่นๆ อีกโดยเฉพาะในพื้นที่ที่เป็นสันทรายเก่าดินชั้นล่างเป็นทราย บางพื้นที่เป็นดินเปรี้ยวด้วย

ในขณะที่ดินชั้นบนเป็นชั้นดินอินทรีย์ที่ไม่หนามาก (0-50 เซนติเมตร) เมื่ออินทรีย์วัตถุเหล่านั้นลดลงจนเกือบหมดจะทำให้การแก้ไขเป็นไปได้ยากขึ้น เพราะดินทรายไม่เหมาะสำหรับปลูกปาล์มน้ำมัน และยังมีสภาพเป็นกรดอีก

จากข้อมูลพื้นที่ปลูกปาล์มน้ำมันในพื้นที่นิคมสหกรณ์บาเจาะที่มีกว่าสามหมื่นไร่ นั้นความเป็นจริงหรือในปัจจุบันน่าจะมีพื้นที่มากกว่านี้เพราะในขณะที่ศึกษาทางภาครัฐที่เกี่ยวข้องก็ยังทำงานและเพิ่มพื้นที่ปลูกปาล์มน้ำมันตลอดเวลา เพื่อให้การปลูกปาล์ม สามารถตอบสนองโรงงานที่ต้องการผลผลิตจำนวนมากจึงต้องมีการเพิ่มพื้นที่ปลูกปาล์ม พื้นที่พรุอย่างเดียวไม่สามารถตอบสนองในด้านจำนวนผลผลิตแก่โรงงานได้จึงเพิ่มพื้นที่ปลูกในนาร้าง เพื่อให้สามารถมีผลผลิตเพียงพอในการป้อนสู่โรงงาน จึงขยายไปสู่พื้นที่นาร้าง โดยมีกรมพัฒนาที่ดินเป็นหน่วยงานหลักในการเตรียมพื้นที่และช่วยเหลือในด้านการปลูกดูแลในระยะแรก

จากข้อมูลการปลูกปาล์มน้ำมันดังที่กล่าวข้างต้นจะเห็นว่า ผลการดำเนินงานส่งเสริมอย่างจริงจังในพื้นที่ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547 เป็นต้นมาจนถึงต้นปี 2552 พื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้มีการปลูกปาล์มน้ำมันในพื้นที่ในส่วนรับผิดชอบของกรมสหกรณ์โดยผ่านทาง สำนักงานสหกรณ์จังหวัดและนิคมฯ แล้วเกือบ 50,000 ไร่ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นพื้นที่พรุ และกรมพัฒนาที่ดินก็ได้ดำเนินการส่งเสริมปลูกแล้วประมาณ 30,000 ไร่ (ตารางที่ 4.3,4.4) โดยเป็นที่รกร้าง นาร้าง และพื้นที่อื่นๆ ซึ่งคาดว่าภายในสิ้นปี 2553 จะมีพื้นที่ปลูกปาล์มเป็นไปตามเป้าหมาย 100,000 ไร่อย่างแน่นอนหรืออาจมากกว่าเป้าหมายที่ตั้งไว้

การเพิ่มขึ้นของพื้นที่ปลูกปาล์มน้ำมันในพื้นที่นิคมสหกรณ์บาเจาะโดยรวมแล้วเป็นการเปลี่ยนพื้นที่พรุเป็นพื้นที่ปลูกปาล์ม ซึ่งพื้นที่พรุถือได้ว่าเป็นพื้นที่เป้าหมายหลักของกรมส่งเสริมสหกรณ์ในการส่งเสริมการปลูกปาล์มน้ำมัน เพราะพื้นที่นิคมฯ ที่เป็นที่สาธารณะที่จะนำมาจัดสรรให้แก่สมาชิกนั้นส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ป่าพรุ ในขณะที่พื้นที่อื่นที่ไม่ใช่ป่าพรุมีการใช้ที่ดินประเภทอื่นอยู่แล้ว ประกอบกับพื้นที่พรุซึ่งเป็นดินอินทรีย์และพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นดินเปรี้ยว ไม่สามารถปลูกพืชชนิดอื่นได้นอกจากปาล์มน้ำมัน ผลของการส่งเสริมการปลูกปาล์มในพื้นที่พรุยังได้มีอิทธิพลต่อการขยายพื้นที่ปลูกปาล์มน้ำมันไปยังพื้นที่อื่นๆ ทั้งพรุแห่งอื่นและพื้นที่ที่ไม่ใช่พรุ ในสามจังหวัด ทั้ง ที่รกร้าง ไม้ผล นาร้าง และพื้นที่ที่มีข้อจำกัดในการปลูกพืชชนิดอื่น แม้แต่สวนยางพาราที่ให้ผลผลิตต่ำ ยังแนะนำให้มีการปลูกปาล์มน้ำมันทดแทน

รูปที่ 4.21 คลองชลประทานในพื้นที่นาที่ถูกเปลี่ยนเป็นสวนยางพารา

ตารางที่ 4.3 แผนและผลการดำเนินการส่งเสริมการปลูกปาล์มน้ำมัน จ.นราธิวาส

สถานที่ดำเนินงาน	แผน/ผลการปลูกปาล์มน้ำมัน (ไร่)										รวมผลการปลูกปาล์มน้ำมัน(ไร่)	
	ปี 47-48		ปี 49		ปี 50		ปี 51		ปี 52		ตั้งแต่ปี 47-52	
	แผน	ผล	แผน	ผล	แผน	ผล	แผน	ผล	แผน	ผล	แผน	ผล
จ.นราธิวาส	2,200	2,079	3,200	3,534	1,300	1,606	2,980	4,132	1,647		11,327	11,351
รวม	2,200	2,079	3,200	3,545	1,300	1,606	2,980	4,132	1,647		11,327	11,362
จ.นราธิวาส (เขตนิคมสหกรณ์)												
1. นิคมฯปีเหล็ง			3,000	2,668		2,603		2,332			3,000	7,603
2. นิคมฯบาเจาะ	10,200	6,309	15,800	5,841		7,211		6,982		219	26,000	26,562
รวม	10,200	6,309	18,800	8,509		9,814		9,314		219	29,000	34,165
รวมทั้งสิ้น	12,400	8,388	22,000	12,054	1,300	11,420	2,980	13,446	1,647	219	40,327	45,527

แหล่งข้อมูล: สหกรณ์จังหวัดนราธิวาส, 2552

ตารางที่ 4.4 แผนและผลการดำเนินการส่งเสริมการปลูกปาล์มน้ำมัน ในสามจังหวัดชายแดน ของกรมพัฒนาที่ดิน

ปี	หน่วยงาน	ปัตตานี	นราธิวาส	ยะลา	รวม	งบ
47-50	พัฒนาที่ดิน	9,276	7,338	5,431	22,045	160,845,575
51	พัฒนาที่ดิน				8,000	
					30,045	

แหล่งข้อมูล: กรมพัฒนาที่ดิน, 2552

การใช้ที่ดินบริเวณนิคมสหกรณ์บาเจาะและบริเวณข้างเคียง พ.ศ. 2551

จากการศึกษาการใช้ที่ดินในพื้นที่นิคมสหกรณ์และพื้นที่ข้างเคียงเพื่อพิจารณาถึงความสัมพันธ์ระหว่างการใช้ที่ดินในพื้นที่นิคมฯ ซึ่งก็คือพื้นที่ป่าพรุ และพื้นที่โดยรอบ พบว่าในพื้นที่ศึกษา 302,143.39 ไร่ การใช้ที่ดินส่วนใหญ่คือปลูกยางพาราร้อยละ 30.46 รองลงไปคือนาดำ ปาล์มน้ำมัน มะพร้าว ป่าพรุ ที่อยู่อาศัย ป่าดิบชื้น ไม้ผลผสม และนาร้าง ดังตารางที่ 4.5 รูปที่ 4.22 พื้นที่เพื่อการเกษตรทั้งหมดคิดเป็นพื้นที่ประมาณร้อยละ 70 โดยมีการใช้ที่ดินหลักคือ ยางพารา นาข้าว ปาล์มน้ำมัน มะพร้าว และไม้ผลผสม การใช้ที่ดินใน พ.ศ. 2551 มีความแตกต่างจากการใช้ที่ดินในปี พ.ศ. 2529 ก่อนข้างมาก พื้นที่ที่เพิ่มขึ้นที่สำคัญคือปาล์มน้ำมัน ยางพารา และนาร้าง โดยปาล์มน้ำมันมีการปลูกเพิ่มถึง 34,722.84 ไร่ ในขณะที่พื้นที่ปลูกยางพารา เพิ่มจาก 83,229.99 ไร่ในปี พ.ศ. 2529 เป็น 92,019.24 ไร่ เพิ่มขึ้น 8,789.25 ไร่ นาร้างเพิ่มขึ้น 4,672.91 ไร่ จาก 5,787.67

ไร่ เป็น 10,460.58 ไร่ ในขณะที่พื้นที่ป่าพรุลดลงอย่างมาก เหลือเพียง 18,192.88 ไร่ จากที่มีพื้นที่ 51,844.36 ในปี พ.ศ. 2529 หรือลดลง 33,651.48 ไร่ พื้นที่นาลดลง 9,230.46 ไร่ จาก 47,779.47 ไร่ เหลือ 38,549.01 ไร่ การลดลงของพื้นที่นาส่วนใหญ่ถูกเปลี่ยนเป็นพื้นที่นาร้างและปลูกปาล์มน้ำมัน พื้นที่ปลูกไม้ผลผสมและมะพร้าวมีการเปลี่ยนแปลงน้อยมาก

ลักษณะการใช้ที่ดินในปี พ.ศ. 2551 ที่เด่นชัดคือการเพิ่มขึ้นของพื้นที่ปลูกปาล์มน้ำมัน การขยายพื้นที่ปลูกยางพารา และการเกิดพื้นที่นาร้างโดยเฉพาะบริเวณบ้านลูโบะบือซา ตำบลลูโบะบือซา อำเภอยี่งอ จังหวัดนราธิวาส (รูปที่ 4.23) ในขณะที่พื้นที่ป่าพรุลดลง ลักษณะดังกล่าวได้ชี้ให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินว่าพื้นที่ป่าหรือพื้นที่ที่เป็นที่สาธารณะยังคงมีการถูกบุกรุกและเปลี่ยนสภาพไปเป็นพื้นที่ทางการเกษตร จะด้วยเกษตรกรบุกรุกเองหรือการดำเนินการโดยรัฐก็แล้วแต่ ทำให้มองเห็นสภาพของความต้องการใช้ที่ดินทางการเกษตรว่ายังคงมีความต้องการใช้พื้นที่อยู่สูง ปัจจัยหลักของความต้องการคือการเพิ่มขึ้นของประชากรและความยากจน แต่ก็ไม่ใช่ทั้งหมด เพราะพื้นที่ที่เปลี่ยนแปลงโดยเฉพาะพื้นที่สาธารณะจำนวนมากไม่ได้เปลี่ยนเป็นพื้นที่ของเกษตรกรที่ยากจน แต่เปลี่ยนเป็นของนายทุนหรือคนที่ไม่ได้มีฐานะยากจน ขาดแคลนที่ดินทำกิน

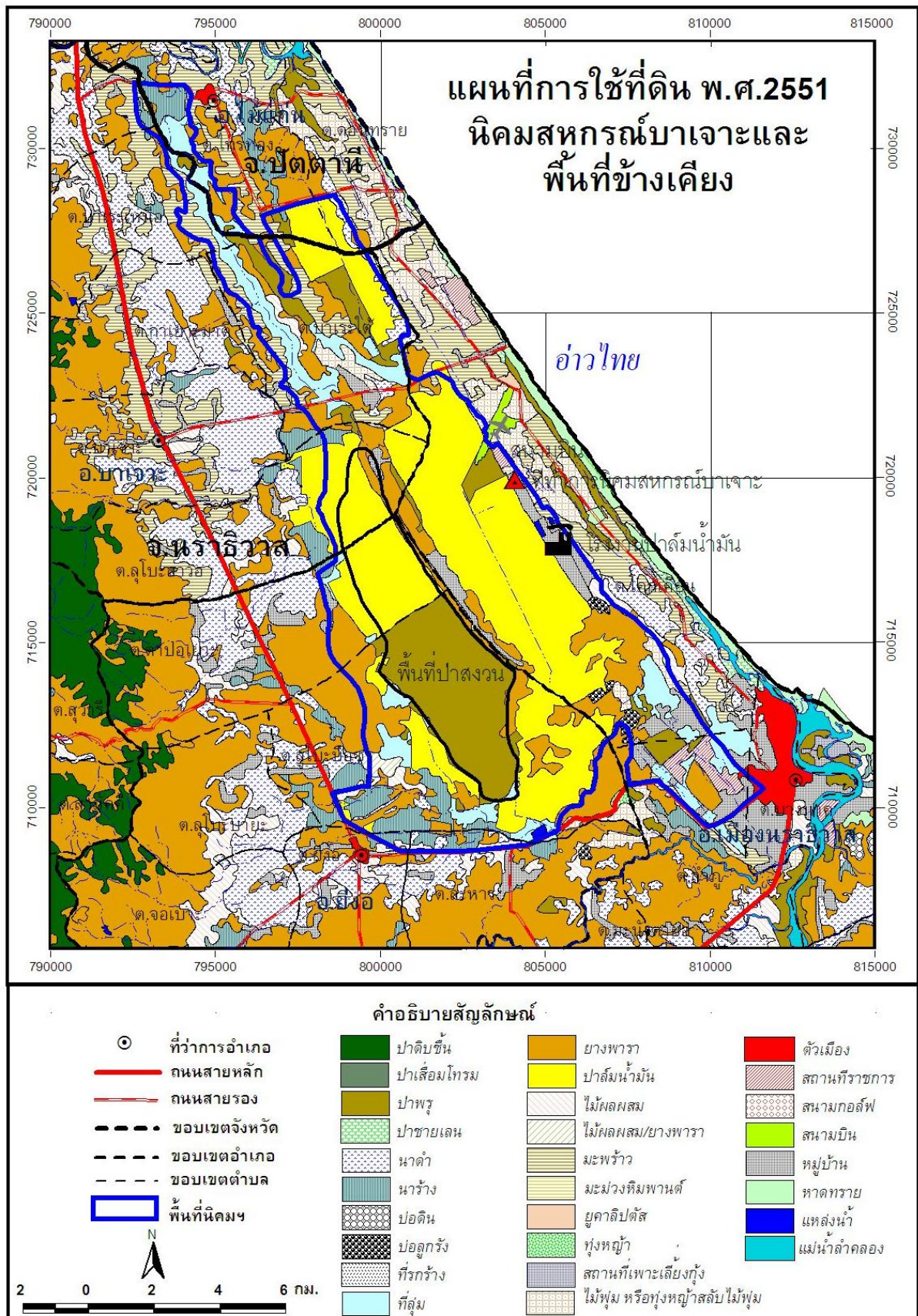
พื้นที่ในเขตนิคมฯ ที่เป็นพื้นที่นาคากำลังเปลี่ยนสภาพเป็นพื้นที่นาร้าง และกำลังเปลี่ยนเป็นพื้นที่ปลูกปาล์มน้ำมัน ในขณะที่พื้นที่ทำนาบริเวณข้างเคียงโดยเฉพาะพื้นที่อำเภอยี่งอ มีบางส่วนเปลี่ยนเป็นพื้นที่นาร้างเพราะไม่สามารถปลูกข้าวได้ และบางส่วนกำลังเปลี่ยนเป็นพื้นที่ปลูกยางพารา (รูปที่ 4.24) เหตุการณ์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงวิกฤตของการทำนา ที่เกิดจากหลายปัจจัย ทั้งการเปลี่ยนสภาพแวดล้อมของพื้นที่ ผลตอบแทนที่ไม่คุ้มค่า ขาดแคลนแรงงาน และคนรุ่นใหม่ไม่สนใจอาชีพทำนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งผลตอบแทนในการทำนา

การใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรยังคงมีประเด็นที่สนใจหลายด้าน จากการสอบถามชาวบ้านบ้านลูโบะบายะ ตำบลลูโบะบายะ อำเภอยี่งอ จังหวัดนราธิวาส ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีการทำนาค่อนข้างมาก พบว่า การทำการเกษตรในหมู่บ้านส่วนใหญ่ ทำนา ลักษณะนาที่ทำคือนาปี ชาวบ้านเกือบทั้งหมดมีพื้นที่นาเป็นของตนเอง พื้นที่นาในหมู่บ้าน 10-20 % ที่ป็นนาร้าง บริเวณริมถนนบางพื้นที่เป็นพื้นว่างเปล่า เพราะชาวบ้านบางรายจะสร้างเป็นที่อยู่อาศัยในพื้นที่นาเดิม และในพื้นที่บริเวณริมถนนมีการปลูกยางผสมในไร่นา ชาวบ้านกล่าวว่าดินบริเวณพื้นที่ราบดังกล่าวเหมาะกับการทำนามากกว่าปลูกต้นยางเพราะต้นยางที่ขึ้นไม่โตเต็มที่ซึ่งก็คือเจริญเติบโตไม่ดี ส่วนการปลูกยางในหมู่บ้านมีปริมาณมากพอสมควรเช่นกันรองลงมาจากพื้นที่ทำนา ปลูกบริเวณเนินเขาเพราะดินและพื้นที่เหมาะแก่การเพาะปลูกมากกว่า และในพื้นที่ยังมีการเพาะปลูกพืชไร่อีกหลายชนิด เช่น ลองกองทุเรียน มังคุด ส่วนใหญ่ปลูกเนินเขา พื้นที่บริเวณนี้อุดมสมบูรณ์พอสมควร ปัญหาการเกษตรในหมู่บ้านมีน้อย ปัญหาที่พบคือ ปัญหาน้ำท่วม และขาดแคลนน้ำ

ตารางที่ 4.5 การใช้ที่ดินบริเวณนิคมสหกรณ์บาเจาะ พ.ศ. 2551 และพื้นที่ข้างเคียง

ลำดับที่	การใช้ที่ดิน	พื้นที่(ไร่)	ร้อยละ
1	ยางพารา	92,019.24	30.46
2	นาดำ	38,549.01	12.76
3	ปาล์มน้ำมัน	34,722.84	11.49
4	มะพร้าว	31,841.33	10.54
5	ป่าพรุ	18,192.88	6.02
6	ที่อยู่อาศัย	15,916.82	5.27
7	ป่าดิบชื้น	12,540.24	4.15
8	ไม้ผลผสม	11,720.71	3.88
9	นาร้าง	10,460.58	3.46
10	ไม้พุ่ม หรือทุ่งหญ้าสลับไม้พุ่ม	9,853.05	3.26
11	พื้นที่ลุ่ม	9,374.96	3.10
12	หาดทราย	4,060.51	1.34
13	แม่น้ำลำคลอง	3,586.20	1.19
14	ตัวเมืองและย่านการค้า	2,576.21	0.85
15	สถานที่ราชการและสถาบันต่างๆ	2,064.60	0.68
16	ป่าชายเลน	1,061.59	0.35
17	บ่อลูกรัง	605.65	0.20
18	ไม้ผลผสม/ยางพารา	491.94	0.16
19	สนามบิน	487.15	0.16
20	สนามกอล์ฟ	381.25	0.13
21	สถานที่เพาะเลี้ยงกุ้ง	326.70	0.11
22	บ่อดิน	320.96	0.11
23	มะม่วงหิมพานต์	311.93	0.10
24	แหล่งน้ำ	211.29	0.07
25	ที่รกร้าง	199.49	0.07
26	ทุ่งหญ้า	154.76	0.05
27	ยูคาลิปตัส	111.50	0.04
		302,143.39	100.00

รูปที่ 4.22 การใช้ที่ดินบริเวณนิคมสหกรณ์และพื้นที่ข้างเคียง ในปี พ.ศ. 2551

ส่วนศัตรูพืชมีน้อย ส่วนใหญ่ที่พบคือหนูนา แต่ไม่ได้สร้างปัญหามากมายแก่ชาวบ้าน การปลูกปาล์มในพื้นที่ไม่มี ลักษณะการถือครองกรรมสิทธิ์ ชาวบ้านได้กล่าวว่า ไม่มีใครในหมู่บ้านที่เป็นเจ้าของนามากกว่า 100 ไร่ ส่วนใหญ่เฉลี่ยจะเท่าๆกัน และเจ้าของที่ดินไม่มีใครมีพื้นที่นาติดต่อกันทั้งหมด ส่วนจะอยู่หลายบริเวณในระยะพื้นที่กว้าง สลับกับเจ้าของที่รายอื่นๆ

การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินโดยภาพรวมส่วนใหญ่จะเกิดขึ้นในเขตพื้นที่นิคมฯ (รูปที่ 4.24) โดยเฉพาะพื้นที่พรุถูกเปลี่ยนเป็นปาล์มน้ำมัน ส่วนพื้นที่ภายนอกการเปลี่ยนแปลงมีน้อยกว่าการเปลี่ยนแปลงส่วนใหญ่คือการเปลี่ยนจากนาข้าวเป็นนาไร่ และนาข้าวเป็นสวนยางพารา

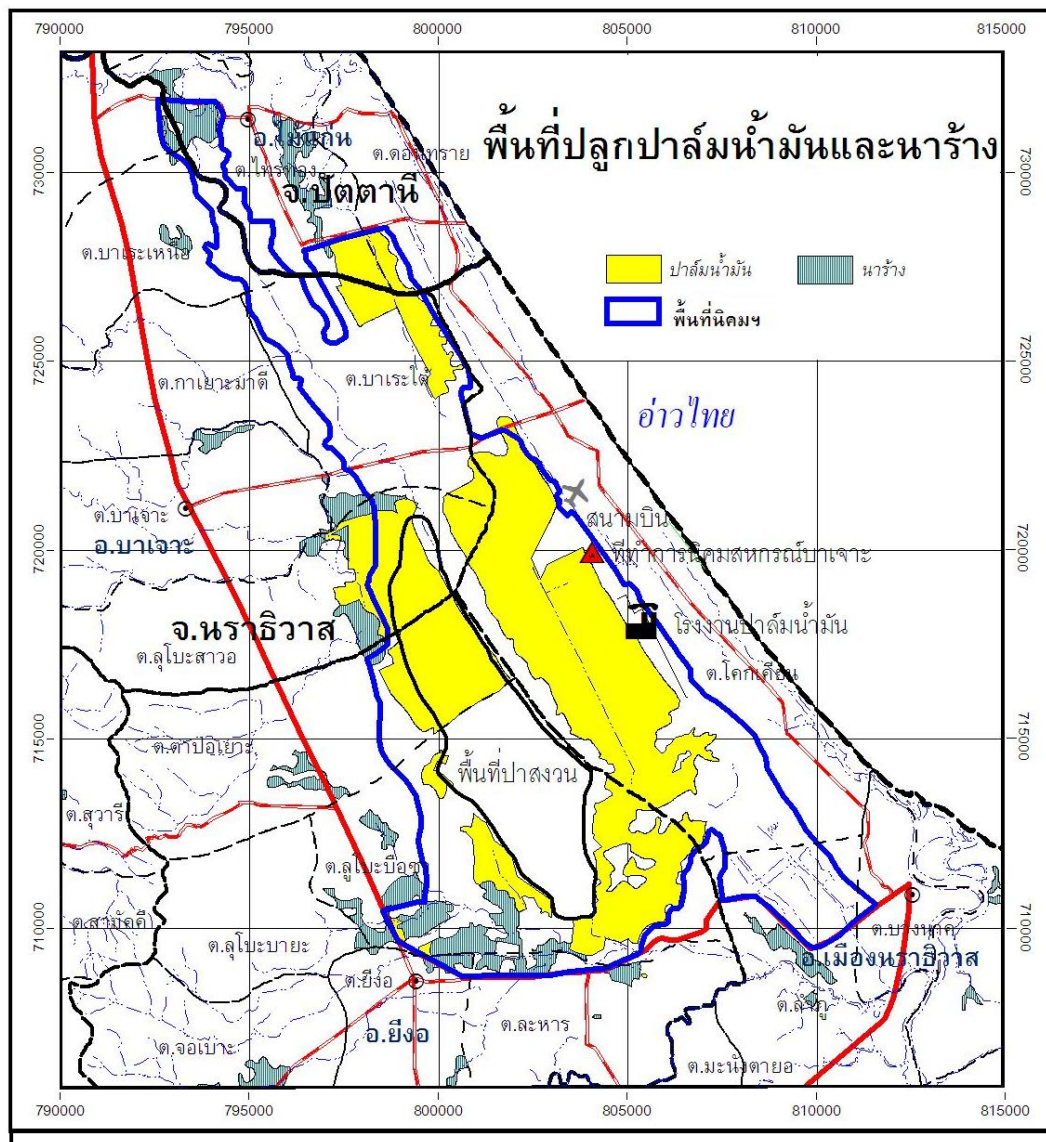
รูปที่ 4.23 พื้นที่นาไร่บริเวณบ้านลูโบะบือซา ตำบลลูโบะบือซา อำเภอยี่งอ จังหวัดนราธิวาส

รูปที่ 4.23 พื้นที่นาบริเวณบ้านลูโบะบายะ ตำบลลูโบะบายะ อำเภอยี่งอ จังหวัดนราธิวาส

รูปที่ 4.25 พื้นที่ปลูกปาล์มน้ำมันและนาร้าง

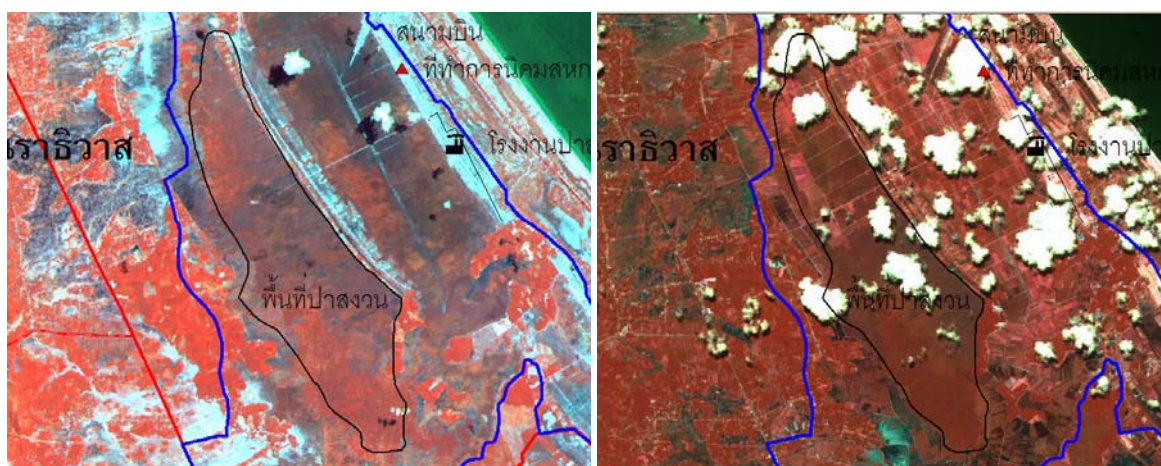

รูปที่ 4.26 คลองสายในพื้นที่พรุบาเจาะ (คลองบาเจาะ)

ในประเด็นพื้นที่ที่มีประเด็นที่น่าสนใจอีกประเด็นหนึ่งคือ จากที่นิคมฯ ต้องการสงวนไว้เป็นพื้นที่ป่า พรุสงวนซึ่งมีพื้นที่ร้อยละ 20 หรือ 15,420 ไร่ แต่จากการศึกษาพบว่าในปี พ.ศ. 2529 ยังคงมีพื้นที่ป่า พรุสงวนทั้งหมด โดยพื้นที่ตามขอบเขตที่คำนวณได้มีพื้นที่ 14,492.63 ไร่ แต่ในปี พ.ศ. 2551 พบว่าพื้นที่ ดังกล่าวถูกเปลี่ยนสภาพไปยังคงเหลือพื้นที่ป่าพรุสงวนเพียงร้อยละ 59.99 โดยพื้นที่ที่ถูก เปลี่ยนสภาพไปเป็นเกือบทั้งหมดถูกเปลี่ยนเป็น ปาล์มน้ำมัน และยางพารา ที่เหลือยังคงสภาพเป็นที่ ลุ่มและที่อยู่อาศัยเล็กน้อย (ตารางที่ 4.6 รูปที่ 4.27)

ตารางที่ 4.6 การใช้ที่ดินในเขตพื้นที่สงวน นิคมสหกรณ์บาเจาะ

ลำดับที่	การใช้ที่ดิน	พื้นที่(ไร่)	ร้อยละ
1	ป่าพรุ	8,693.42	59.99
2	ปาล์มน้ำมัน	5,158.71	35.60
3	พื้นที่ลุ่ม	130.68	0.90
4	ยางพารา	437.27	3.02
5	ที่อยู่อาศัย	72.55	0.50
		14,492.63	100.00

รูปที่ 4.27 พื้นที่ป่าสงวน 20 % ในปี พ.ศ. 2529 และ 2551

ปัญหาการใช้ที่ดินในพื้นที่นิคมสหกรณ์และพื้นที่ข้างเคียงมีสามปัญหาหลักใหญ่ๆ ดังที่กล่าว มาบ้างแล้วในเบื้องต้น คือ ปัญหา คุณสมบัติของดิน ปัญหาน้ำท่วม และปัญหาการขาดแคลนน้ำ ส่วน ปัญหาที่พบได้แต่ไม่กระทบกับชาวบ้านมากนักคือ ปัญหาไฟไหม้พรุ ปัญหาด้านดินคือดินเปรี้ยวและ มีชั้นอินทรีย์วัตถุหนา ดินเปรี้ยวจัดจะเป็นปัญหาต่อการดูดธาตุอาหาร และจำกัดการเจริญเติบโต ส่วนดินอินทรีย์ทำให้พืชล้มง่ายเพราะดินอ่อนตัวและยุบตัวได้ง่าย อย่างไรก็ตามสามารถแก้ปัญหาได้ ระดับหนึ่ง ถ้าเป็นดินเปรี้ยวก็ปรับสภาพโดยใช้ปูน ส่วนชั้นอินทรีย์วัตถุที่หนานั้นปัจจุบันมีสภาพที่ดี ขึ้นเพราะมีการอัดตัวของชั้นอินทรีย์วัตถุเนื่องจากการระบายน้ำออกจากพรุมาเป็นเวลานาน แต่ใน ระยะยาวอาจมีปัญหามากขึ้น ปัญหาน้ำท่วมเป็นปัญหาสำหรับเกษตรกรผู้ปลูกปาล์มและหน่วยงาน

ราชการ เพราะสร้างความเสียหายให้กับปาล์มน้ำมันโดยเฉพาะปาล์มที่ยังมีขนาดเล็ก ปัญหาดังกล่าว เกษตรกรต้องการให้หน่วยงานภาครัฐโดยเฉพาะกรมชลประทาน เข้ามาช่วยแก้ไขปัญหาดังกล่าว ถึงแม้ทางกรมชลประทานจะได้ขุดคลองแล้วเป็นจำนวนมาก แต่พื้นที่พรุที่เป็นที่ลุ่มต่ำกว่าจุดอื่นๆ โดยเฉพาะบริเวณ ด้านใต้ระหว่างบ้านทุ่งคา กับบ้านเขางูเหลือมเป็นบริเวณที่ลุ่มต่อกับพรุ บางพื้นที่ เป็นที่นา พื้นที่ดังกล่าวเป็นที่รับน้ำมาจากเทือกเขาบูโดสามารถระบายน้ำไปได้ทั้งสองทางคือผ่านทาง คลองบาเจาะ ขึ้นไปทางเหนือไหลลงสู่คลองระบายน้ำสายใหญ่และออกสู่ทะเลที่ประตูระบายน้ำพุนา เจาะบริเวณรอยต่อระหว่างบ้านป่าไหม้ ตำบลดอนทราย อำเภอไม้แก่น จังหวัดปัตตานี กับบ้านปาเซ ปูเตะ ตำบลโคกเคียน อำเภอเมือง จ.นราธิวาส อีกเส้นทางหนึ่งผ่านคลองและทางระบายน้ำธรรมชาติ ก่อนที่จะไหลลงสู่คลองน้ำดำ ผ่านคลองยะกัง และไหลออกแม่น้ำบางนรา พื้นที่รับน้ำดังกล่าวมีการ ปรับสภาพสำหรับการปลูกปาล์มและบางส่วนได้ปลูกไปแล้วทั้งที่มีอายุมาก และปาล์มที่มีอายุ ไม่ถึง สามปี พื้นที่ดังกล่าวจะมีน้ำท่วมเกือบทุกปี ถ้าหากปีไหนมีฝนตกปริมาณมากติดต่อกัน ทำให้น้ำ ระบายไม่ทันเกิดการท่วมขังเป็นเวลานาน ต้นปาล์มที่มีขนาดเล็กจะยืนต้นตาย (รูปที่ 4.28)

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้รับการขอร้องจากชาวบ้านให้ช่วยแจ้งความเดือดร้อนที่ประสบ ไปยังกรมชลประทานด้วย ซึ่งในประเด็นดังกล่าว ก็เป็นอีกเหตุผลหนึ่งที่ทำให้ทราบว่า การแก้ปัญหา ในเรื่องการท่วมขังของน้ำในพื้นที่พรุ เป็นปัญหาที่เกิดจากการนำพื้นที่ลุ่มมาทำการเกษตร ทำให้รัฐ ต้องลงทุนและเสียค่าใช้จ่ายในการแก้ไขปัญหา และยังต้องเสียค่าใช้จ่ายในการจ่ายค่าชดเชยความเสียหายให้แก่เกษตรกร นอกจากนี้การระบายน้ำออกจากพรุที่อยู่ในพื้นที่ลุ่มมากๆ ยิ่งทำให้พื้นที่พรุ พื้นที่ลุ่ม พื้นที่ราบที่อยู่ข้างเคียงต้องถูกระบายน้ำออกไปอย่างรวดเร็วด้วย ทำให้ปริมาณน้ำที่จะถูก เก็บไว้ในพื้นที่ยิ่ง มีน้อยลง ความชื้นที่อยู่ในดินก็จะหมดไปอย่างรวดเร็ว ทำให้ดินขาดน้ำในช่วงฝนทิ้ง ช่วงหรือช่วงแล้งได้ อย่างไรก็ตามชลประทานก็ต้องดำเนินการแก้ไข ทำอย่างไรจะสามารถลดความเสียหายได้ในขณะเดียวกันก็สามารถเก็บน้ำไว้ได้ในช่วงขาดน้ำ ถ้าหากใช้วิธีการแก้ไขปัญหาดังเช่นใน ปัจจุบัน ก็จะทำให้เกิดปัญหาเช่นเดิมอีก

รูปที่ 4.28 ต้นปาล์มน้ำมันอายุไม่ถึงสามปี ที่ได้รับความเสียหายจากน้ำท่วม

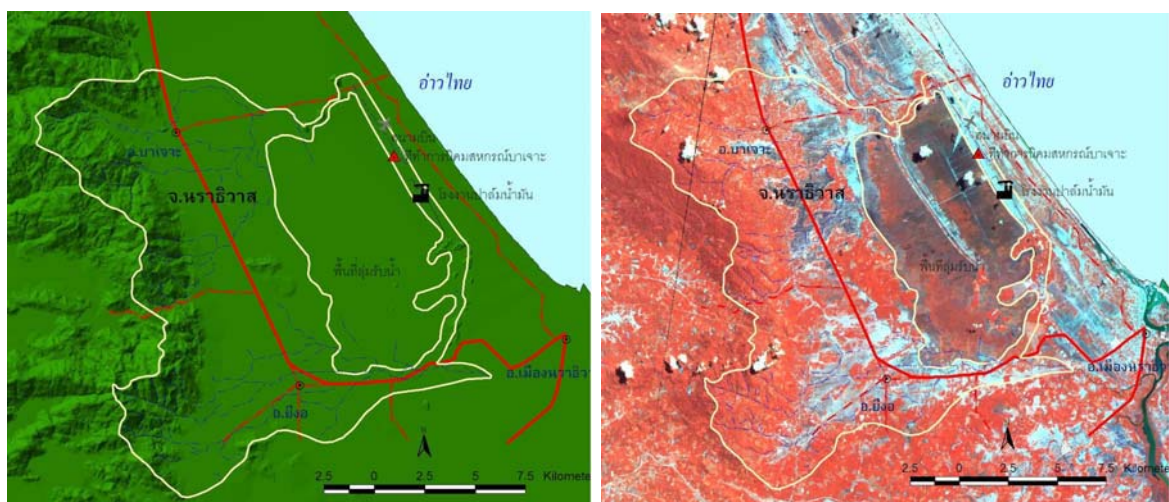
การปลูกปาล์มในพื้นที่ลุ่ม น้ำขังและมีสภาพดินเป็นดินเหนียว โดยปกติถือว่าเป็นพื้นที่ที่ไม่เหมาะสมสำหรับการปลูกปาล์ม ถึงแม้ว่าต้นปาล์มน้ำมันจะเป็นต้นไม้ที่ต้องการน้ำสูงถึง 200 ลิตร/วัน ในฤดูแล้งอาจต้องการสูงถึง 400 ลิตรต่อวัน แต่ก็ไม่ควรปลูกในที่ลุ่ม เช่นพื้นที่นา เพราะจะทำให้แคะแกร็น หรือเสียค่าใช้จ่ายในการจัดการสูง และยังต้องเสียเวลาเฝ้ารอผลผลิตบางที่ปาล์มอายุ 5 ปีแล้วยังไม่ให้ผลผลิต บางรายพบว่า ลำต้นแคะแกร็น ใบเหลือง สภาพไม่สมบูรณ์เพราะรากแทงออกใหม่ไม่ได้ เมื่อขุดดูจะพบว่าปลายรากเน่า จากการศึกษาของ Albertazzi, Chinchilla and Ramírez (2009) เกี่ยวกับคุณสมบัติของดินและการพัฒนาของรากในต้นปาล์มหนุ่มพบว่าความหนาแน่นของรากปาล์มที่ปลูกในพื้นที่ที่มีการระบายน้ำเลวจะน้อยที่สุด จากการวิเคราะห์ปริมาณน้ำท่าที่ไหลลงสู่ลุ่มน้ำย่อยบริเวณพื้นที่ลุ่มรับน้ำของนิคมสหกรณ์บาเจาะพบว่าพื้นที่รับน้ำทั้งหมดมีพื้นที่ 280.6 ตารางกิโลเมตร โดยจะมีพื้นที่อยู่สองบริเวณหลักคือพื้นที่ลุ่มรับน้ำ พื้นที่บริเวณดังกล่าวเป็นพื้นที่ป่าพรุและบางส่วนเป็นที่ลุ่มน้ำขังบริเวณดังกล่าวในอดีตก่อนที่จะมีการขุดคลองเพื่อระบายน้ำ จะเป็นบริเวณที่มีน้ำขังตลอดเกือบทั้งปี บริเวณนี้มีพื้นที่ 74.4 ตารางกิโลเมตร บริเวณนี้เองที่เป็นพื้นที่ที่ทำให้เกิดพรุที่อุดมสมบูรณ์ และเป็นกักเก็บน้ำตามธรรมชาติ และยังช่วยให้พื้นที่ด้านบนของพื้นที่รับน้ำมีความชุ่มชื้นอยู่ตลอด ส่วนบริเวณที่อยู่ถัดไปตั้งแต่บริเวณที่ราบ ขึ้นไปจนถึงแนวสันปันน้ำบนยอดเขาบูโด มีพื้นที่ 206.2 ตารางกิโลเมตร

ปริมาณฝนเฉลี่ย 2,349.66 มิลลิเมตรต่อปี ปริมาณน้ำฝนทั้งปี ประมาณ 659 ล้านลูกบาศก์เมตร ปริมาณน้ำท่าเฉลี่ยในลุ่มน้ำประมาณ 357 ล้านลูกบาศก์เมตร (Runoff ratio = 54.25) เมื่อคาดการณ์ปริมาณน้ำท่าที่เกิดจากน้ำฝนที่ตกในปริมาณต่างๆ พบว่าถ้าหากฝนตกติดต่อกันมีปริมาณฝน 100 มิลลิเมตร และดินอยู่ในสภาพอิ่มตัวด้วยน้ำ พื้นที่ลุ่มน้ำทั้งหมดจะมีปริมาณน้ำท่า 20.62 ล้านลูกบาศก์เมตร ถ้าตก 200 และ 300 มิลลิเมตรก็จะมีปริมาณน้ำเท่ากับ 42.09 และ 56.12 ล้านลูกบาศก์เมตร ตามลำดับ (ตารางที่ 4.7) ถ้าหากนำมาคำนวณปริมาณน้ำที่จะท่วมเฉพาะในพื้นที่ลุ่มรับน้ำในพื้นที่ 74.4 ตารางกิโลเมตร โดยมีเงื่อนไขว่าน้ำไม่สามารถระบายออกได้หรืออัตราการเพิ่มของน้ำฝนเท่ากับอัตราการระบายน้ำ น้ำจะท่วมสูงประมาณ 0.28, 0.57, 0.76 เมตร ที่ปริมาณน้ำฝนเท่ากับ 100, 200, และ 300 มิลลิเมตร ตามลำดับ และน้ำจะท่วมสูง 1 เมตรถ้าหากมีปริมาณฝนที่ตกประมาณ 270 มิลลิเมตร ติดต่อกัน

การระบายน้ำออกจากพื้นที่โครงการพรุบาเจาะ-ไม้แก่นทั้งหมด แบ่งเป็น 3 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 ระบายน้ำป่าและน้ำฝน จากภูเขาทางด้านทิศตะวันตกของขอบพรุ ลงสู่คลองระบายน้ำพรุบาเจาะสายที่ 2 บางส่วนไหลเข้าสู่คลองระบายน้ำสายที่ 3 และคลองระบายน้ำพรุบาเจาะสายใหญ่จากนั้นไหลลงสู่ทะเล โดยผ่านประตูระบายน้ำบาเจาะ บางส่วนไหลลงสู่คลองระบายน้ำสายที่ 1 ไหลผ่านประตูระบายน้ำไม้แก่นแล้วไหลออกสู่ทะเลที่บ้านลาเวงและบ้านปาตาติมอ ส่วนที่ 2 ระบายน้ำป่าและน้ำฝน จากภูเขาทางด้านทิศตะวันตกของขอบพรุ ลงสู่คลองระบายน้ำพรุบาเจาะสายที่ 1 ผ่านประตูระบายน้ำไม้แก่นแล้วไหลลงสู่ทะเลที่บ้านลาเวง อำเภอไม้แก่น จังหวัดปัตตานี และบางส่วนไหลผ่านบ้านปาตาติมอลงสู่ทะเล และ ส่วนที่ 3 ระบายน้ำป่าและน้ำฝน จากภูเขาทางด้านทิศตะวันตกของขอบพรุ ลงสู่คลองระบายน้ำพรุบาเจาะสายที่ 1 ผ่านสู่คลองระบายน้ำพรุบาเจาะสายใหญ่ลงสู่ทะเล (สำนักงาน

ชลประทานจังหวัดนราธิวาส,____) แต่การระบายน้ำหลักที่เป็นไปได้รวดเร็วและเกิดขึ้นจริง มีอยู่สองเส้นทางดังที่กล่าวมาก่อนหน้านี้คือคลองระบายน้ำบาเจาะและไหลลงสู่คลองระบายน้ำพญาเจาะสายใหญ่ ซึ่งสามารถระบายน้ำได้สูงสุด 50 ลบ.ม./วินาที หรือ 432,000 ลบ.ม./วัน ซึ่งจริง ๆ แล้วไม่สามารถระบายได้ทั้งหมดเพราะระบายออกสู่ทะเลไม่ได้ตลอดเวลาเนื่องจากปัญหาน้ำขึ้นน้ำลง และถ้าหากต้องสูบน้ำก็จะมีปัญหาเรื่องค่าใช้จ่าย และถึงแม้จะระบายได้ตามความสามารถของคลองถ้าจะระบายน้ำหลายล้านลูกบาศก์เมตรออกจากพริกก็ยังต้องใช้เวลหลายวัน ในขณะที่การระบายน้ำผ่านคลองน้ำดำลงสู่คลองยะกังไหลลงสู่แม่น้ำบางนรา ก็มีปัญหาเช่นกันเป็นไปด้วยความเชื่อช้าเพราะเป็นคลองธรรมชาติ ประกอบกับในแต่ละปีมีปริมาณตะกอนจำนวนมากที่ทับถมในพื้นที่รับน้ำและในคลองระบายน้ำที่ต้องขุดลอกเป็นประจำ จากการคำนวณปริมาณตะกอนในพื้นที่ลุ่มน้ำดังกล่าวพบว่า มีปริมาณตะกอนถึง 15,327.00 ลบ.ม./ปี (คำนวณจากค่าอ้างอิงปริมาณตะกอนลุ่มน้ำบางนราเฉลี่ย 96.63 ตัน/ตร.กม. คำนวณเฉพาะตะกอนจากพื้นที่รับน้ำนอกพริก 206.2 ตารางกิโลเมตร ความหนาแน่นของตะกอน 1.3 ตัน/ลบ.ม. , สำนักงานชลประทานที่ 17)

นอกจากนี้พื้นที่รับน้ำยังมีสภาพภูมิประเทศที่เปลี่ยนแปลงรวดเร็วกล่าวคือจากพื้นที่ภูเขาที่มีความลาดชันสูงจะเปลี่ยนเป็นพื้นที่ราบอย่างรวดเร็ว ทำให้น้ำไหลลงสู่พื้นที่ลุ่มอย่างรวดเร็ว (รูปที่ 4.30) ดังนั้นปัญหาน้ำท่วมในปัจจุบันจึงยังคงสร้างความเสียหายให้กับพื้นที่ โดยเฉพาะพื้นที่นาขอบพริกทางตะวันตกของพญาเจาะบริเวณตำบลลูโบ๊ะปือซา ตำบลตะปอเยาะ อำเภอเยื่อ ตำบลลูโบ๊ะสาวอ และตำบลบาเรไต้ อำเภอบาเจาะ จะมีน้ำท่วมขังพื้นที่นาเป็นระยะเวลานาน ทำความเสียหายแก่พื้นที่นาบริเวณดังกล่าวเป็นประจำทุกปี แต่ในฤดูแล้งจะขาดแคลนน้ำสำหรับการเกษตร ส่วนบริเวณบ้านลูโบ๊ะดาโต๊ะ บ้านบาโง บ้านทุ่งคา และบ้านโคกมาแจ อำเภอเยื่อ ซึ่งอยู่ทางด้านใต้ของพญาเจาะ ก็ประสบปัญหาในลักษณะเดียวกันกับพื้นที่ที่กล่าวมาข้างต้น

รูปที่ 4.29 พื้นที่ลุ่มน้ำย่อยพญาเจาะ

ตารางที่ 4.7 แสดงปริมาณน้ำฝนในพื้นที่ลุ่มน้ำพุมบาเจาะ

พื้นที่รับน้ำ	พื้นที่ (ตร.กม.)	ปริมาณฝน เฉลี่ยรายปี*	ปริมาณน้ำฝน ทั้งปี (ลบ.ม.)	ปริมาณน้ำฝน เมื่อฝนตก 100 มม.(ล้าน ลบ.ม.)	ปริมาณน้ำฝน เมื่อฝนตก 150 มม.(ล้าน ลบ.ม.)	ปริมาณน้ำฝนเมื่อ ฝนตก 200 มม. (ล้าน ลบ.ม.)
พื้นที่ลุ่มรับน้ำ	74.40	2,349.66	174,814,704.00	7.44	11.16	14.88
พื้นที่รับน้ำนอกพุม	206.20	2,349.66	484,499,892.00	20.62	30.93	41.24
รวม	280.60		659,314,596.00	28.06	42.09	56.12

* อ้างอิงจากปริมาณฝนเฉลี่ยรายปีลุ่มน้ำบางนาราสำนักงานชลประทานที่ 17 กรมชลประทาน

ปัญหาการขาดแคลนน้ำ โดยปกติเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นในช่วงฤดูแล้งเนื่องจากไม่มีฝนตกเป็นเวลานานประกอบกับความชื้นในดินลดลงอย่างมาก อย่างไรก็ตามในปัจจุบันเป็นที่น่าสังเกตว่าแม้แต่ในฤดูทำนาปกติหรือหน้าปีก็ขาดแคลนน้ำเช่นกัน ในหลายพื้นที่เกษตรกรเลิกปลูกข้าว ด้วยสาเหตุการขาดแคลนน้ำโดยเฉพาะพื้นที่ที่มีคลองชลประทาน ถึงแม้จะไม่มีบทสรุปที่ชัดเจนในเรื่องของผลกระทบต่อการสร้างคลองชลประทาน แต่จากการสำรวจในพื้นที่และสนทนากับชาวบ้าน ก็เป็นเครื่องยืนยันได้เช่นกันว่าปัญหาที่เกิดขึ้นน่าจะเกี่ยวข้องกับการขาดคลองชลประทานระบายน้ำ ที่ทำให้น้ำถูกระบายออกจากพื้นที่อย่างรวดเร็ว ทำให้ระดับน้ำที่ปกติจะท่วมขังในนาข้าวเหมาะแก่การปลูกข้าว ลดลงอยู่ในคลองชลประทานและน้ำในนาข้าวจะแห้งอย่างรวดเร็ว ถ้าขาดฝนทิ้งช่วงไม่นานก็จะขาดน้ำทันที ในบางช่วงแม้แต่จะเตรียมแปลงเพาะปลูกยังไม่มีน้ำ ปัญหาดังกล่าวหน่วยงานภาครัฐต้อง พิจารณาให้รอบคอบถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นจากการสร้างคลองระบายน้ำ

รูปที่ 4.30 สภาพภูมิประเทศและพื้นที่รับน้ำบริเวณพุมบาเจาะ มองจากเทือกเขาบูโดบริเวณอำเภอบาเจาะ

ปัญหาไฟไหม้พรุ เกิดขึ้นเป็นประจำโดยเฉพาะในฤดูแล้งประกอบกับในปัจจุบันได้มีการระบายน้ำออกจากพรุมาเป็นเวลานาน ทำให้ชั้นดินอินทรีย์ แห้งและเป็นเชื้อเพลิงอย่างดี ปัจจุบันพื้นที่พรุบางส่วนที่มีคลองระบายน้ำและอาคารควบคุมสามารถป้องกันไฟไหม้พรุได้ส่วนหนึ่ง เนื่องจากสามารถรักษาระดับน้ำได้ดินไว้ได้ แต่บางพื้นที่ยังไม่มีคลองระบายน้ำและอาคารควบคุมมีไม่เพียงพอ ทำให้การแพร่กระจายน้ำและการควบคุมรักษาระดับน้ำได้ดินและผิวดินเป็นไปอย่างไม่ทั่วถึง จึงเป็นเหตุให้เกิดปัญหาไฟไหม้พรุในพื้นที่นั้นๆ ได้ง่าย จากการสอบถามและการสำรวจในพื้นที่พบว่า การเกิดไฟไหม้พรุมีหลายสาเหตุได้แก่ การจุดไฟเผาพื้นที่พรุเนื่องจากไม่พอใจการเข้าใช้ประโยชน์ในพื้นที่ที่มีเจ้าของจับจองมาก่อน การเผาป่าพรุเพื่อกำจัดวัชพืชหรือถางพื้นที่เพื่อเตรียมเพาะปลูกแล้วเกิดลุกลามไปยังพื้นที่ป่าพรุบริเวณอื่น หรืออาจเกิดขึ้นโดยไม่ตั้งใจเช่นการทิ้งก้นบุหรี่ที่ยังมีเชื้อไฟอยู่ และการเกิดโดยธรรมชาติเนื่องจากภาวะอากาศที่ร้อนจัดและมีเศษซากพืชที่แห้งติดไฟได้ง่าย การเกิดไฟไหม้พรุโดยปกติจะใช้เวลาหลายวันกว่าจะดับไฟได้ อย่างไรก็ตาม ในพื้นที่ที่มีหน่วยป้องกันไฟไหม้คอยดูแลอยู่แต่ก็ช่วยได้ไม่มาก และในอนาคตอาจไม่มีไฟไหม้ป่าพรุเพราะพื้นที่ป่าถูกเปลี่ยนสภาพเป็นสวนปาล์มเกือบหมดแล้ว

การใช้ประโยชน์ที่ดินนอกเหนือจากการที่กล่าวมาแล้ว ในพื้นที่ศึกษายังมีการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ในรูปแบบอื่น เช่น การจับสัตว์น้ำ การใช้ประโยชน์จากไม้ในป่าพรุ การปลูกกระจุต การเผาถ่านจากไม้ที่หาได้ในท้องถิ่น และการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ (รูปที่ 4.32, 4.33)

รูปที่ 4.31 ไฟไหม้พื้นที่พรุ

รูปที่ 4.32 การจับสัตว์น้ำในคลองระบายน้ำ

รูปที่ 4.33 การปลูกกระเจต และการเผาถ่าน

กล่าวโดยสรุปในภาพรวมของการใช้ที่ดินในพื้นที่นิคมสหกรณ์บาเจาะและพื้นที่ข้างเคียงในปี พ.ศ. 2529 พบว่าในพื้นที่นิคมสหกรณ์บาเจาะยังคงมีสภาพพื้นที่ป่าพรุที่สมบูรณ์ โดยมีพื้นที่กว่าร้อยละ 50 ของพื้นที่นิคมฯ ทั้งหมด ส่วนการใช้ที่ดินชนิดอื่นๆ ที่มีพื้นที่มากรองจากพื้นที่พรุคือพื้นที่ทำการเกษตรได้แก่ ยางพารา นาข้าว มะพร้าว ไม้ผล รวมกันมีพื้นที่กว่าร้อยละ 40 ที่เหลือเป็นพื้นที่ลุ่มอยู่อาศัย และพื้นที่อื่นๆ สภาพการใช้ที่ดินยังคงเป็นการใช้ที่ดินแบบดั้งเดิม และเหมาะสมกับพื้นที่ส่วนการใช้ที่ดินบริเวณนิคมฯ กับพื้นที่ข้างเคียงรวมพื้นที่กว่าสามแสนไร่พบว่า การใช้ที่ดินส่วนใหญ่ใช้เพื่อการเกษตร โดยปลูกยางพารามากที่สุด รองลงมาเป็นพื้นที่ป่าพรุ นาข้าว มะพร้าว ที่อยู่อาศัย ป่าดิบชื้น และพื้นที่ลุ่ม มีพื้นที่รวมกันกว่าร้อยละ 84 เฉพาะพื้นที่การเกษตรกว่าร้อยละ 70 ส่วนการใช้ที่ดินในปี พ.ศ. 2551 พบว่าในพื้นที่ที่อยู่ในเขตนิคมฯ พื้นที่การใช้ที่ดินมีการเปลี่ยนแปลงไปจากปี พ.ศ. 2529 โดยพื้นที่ป่าพรุจำนวนมากได้ถูกเปลี่ยนไปเป็นพื้นที่ปลูกปาล์มน้ำมัน โดยมีพื้นที่ปลูกปาล์มน้ำมันกว่า 30,000 ไร่ในพื้นที่นิคมฯ ในขณะที่ป่าพรุลดลงเหลือหนึ่งหมื่นกว่าไร่จากที่มี 44,607.61 ไร่ในปี พ.ศ. 2529 เหลือ 13,511.98 ไร่ ในปี พ.ศ. 2551 นอกจากนี้ พื้นที่นาข้าวถูกทิ้งร้างมากขึ้น และหลายพื้นที่นาข้าวกำลังถูกเปลี่ยนเป็นปาล์มน้ำมัน ในขณะที่พื้นที่นอกนิคมฯ ที่อยู่ใกล้เคียงก็มีปัญหาที่คล้ายกัน แต่ส่วนใหญ่นาข้าวจะเปลี่ยนเป็นสวนยางพาราและนาร้าง พื้นที่พรุก็ลดลงเช่นกัน โดยมีพื้นที่พรุทั้งในนิคมฯ และนอกนิคมฯ รวมกัน 51,844.36 ไร่ในปี พ.ศ. 2529 ลดลงเหลือ 18,192.88 ไร่ ในปี พ.ศ. 2551 ปัญหาหลักที่เกิดจากการใช้ที่ดินมีสามประการคือปัญหาคุณสมบัติดินในการทำเกษตร ปัญหาการขาดแคลนน้ำ ปัญหาน้ำท่วมในฤดูฝน ส่วนปัญหาที่พบประจำคือ ปัญหาไฟไหม้พื้นที่พรุ

หลายสาเหตุที่ทำให้เกิดปัญหาเกี่ยวข้องกับการจัดการพื้นที่โดยเฉพาะการนำพื้นที่พรุมาใช้ประโยชน์ทางการเกษตร และการปรับสภาพพื้นที่ที่สำคัญคือการขุดคลองระบายน้ำ สิ่งที่น่าเสียดายจากการศึกษาการใช้ที่ดินและการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินคือ การหายไปของพื้นที่พรุและบางอย่างกำลังจะหายไปคือสิ่งที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมชาวในบริเวณพื้นที่นิคมฯ และใกล้เคียงรอบพรุบาเจาะ พื้นที่นาในอนาคตถ้าหากไม่มีการวางแผนที่ดีจะเปลี่ยนสภาพไปเป็นพื้นที่ปลูกยางพาราหรือไม่ก็

ปาล์มน้ำมัน. ส่วนผลกระทบที่เกิดจากการเปลี่ยนพื้นที่พรุไปเป็นพื้นที่การเกษตรที่เกิดกับชาวบ้านที่อาศัยอยู่โดยรอบพรุได้แก่ การสูญเสียทรัพยากรที่เป็นที่สาธารณะที่เคยใช้ประโยชน์ร่วมกันโดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย แต่ปัจจุบันไม่สามารถใช้ประโยชน์ได้หรือไม่ก็ไม่มีให้ใช้อีก พื้นที่ป่าพรุถูกทำลายไปและถูกจัดสรรให้เป็นกรรมสิทธิ์เฉพาะบุคคล พืชบางชนิด และสัตว์น้ำได้สูญหายไป ถึงแม้จะไม่ได้มีการศึกษาที่ชัดเจนว่าความหลากหลายทางชีวภาพที่สูญหายเนื่องจากการเปลี่ยนสภาพพื้นที่พรุไปเป็นสวนปาล์มน้ำมัน มีเท่าไรก็ตาม แต่สิ่งที่ชาวบ้านรับรู้คือมันหายไปหรือลดน้อยลง

4.2 การสำรวจและประเมินผลการปลูกปาล์มในพื้นที่ทั้งข้อมูลด้านกายภาพและการเจริญเติบโตของปาล์มน้ำมัน

4.2.1 การสำรวจดินและการเจริญเติบโตของปาล์มน้ำมัน

จากการสำรวจข้อมูลดินโดยภาพรวม พื้นที่นิคมสหกรณ์บาเจาะโดนเฉพาะพื้นที่พรุเดิมที่ใช้ในการปลูกปาล์มน้ำมันพบว่าดินเป็นดินเปรี้ยวเกือบทั้งหมด สอดคล้องกับการสำรวจของศูนย์การศึกษาพัฒนาพิภพทอง จังหวัดนราธิวาส และกรมพัฒนาที่ดิน ที่พบว่า ดินที่พบในโครงการเป็นดินอินทรีย์ มี pH เฉลี่ย 3.7 ความหนาของชั้นดินอินทรีย์ไม่เกิน 4 เมตร ส่วนบริเวณขอบพรุ ชั้นดินอินทรีย์จะมีความหนาประมาณ 60-100 ซม. และจะค่อยๆ มีความหนามากขึ้นหากอยู่บริเวณกลางพรุ (กรมส่งเสริมสหกรณ์, 2539) บางส่วนเป็นดินทราย พื้นที่พรุเกือบทั้งหมดมีชั้นดินอินทรีย์ ซึ่งมีความหนาที่แตกต่างกันไปตั้งแต่ไม่ถึง 10 เซนติเมตรจนถึงมากกว่า 150 เซนติเมตร พื้นที่พรุบริเวณฝั่งตะวันตกจะมีดินชั้นล่างเป็นดินเหนียว ที่ได้รับอิทธิพลมาจากการทับถมของตะกอนจากเทือกเขาบูโด ในขณะที่ฝั่งตะวันออกจะมีดินชั้นล่างเป็นดินทราย ที่ได้รับอิทธิพลมาจากตะกอนทะเลในอดีตมีดินเหนียวบ้างแต่พบไม่มาก จุดที่น่าสังเกตคือพื้นที่พรุที่มีการเปลี่ยนเป็นพื้นที่ปลูกปาล์มน้ำมันได้มีการยุบตัวลงอย่างมากเมื่อเทียบกับในอดีต ในบางบริเวณเกษตรกรกล่าวว่าในฤดูฝนที่มีน้ำท่วมขังพื้นที่พรุจะลอยตัวหนากว่าสองเมตร การเข้าไปทำการเกษตรค่อนข้างลำบากเพราะมีการยุบตัวของพรุ แต่ในปัจจุบันพื้นที่ดังกล่าวมีความหนาของพรุไม่ถึงหนึ่งเมตร และชั้นดินอินทรีย์อัดแน่นไม่ลอยตัวเหมือนในอดีต

อย่างไรก็ตามจากการตรวจสอบเอกสารและการออกภาคสนามพบว่าพื้นที่ที่เป็นพรุสามารถปลูกปาล์มได้และให้ผลผลิตที่ค่อนข้างสูงถ้าหากมีการจัดการที่ดิน ยกเว้นดินทรายโดยเฉพาะดินชุดบ้านทอนที่การเจริญเติบโตจะไม่ดีและอาจยากแก่การจัดการมีผลทำให้ต้นทุนสูง ส่วนสภาพดินเปรี้ยวก็เป็นปัญหาที่สำคัญ แต่ด้วยเหตุที่ปาล์มสามารถเจริญเติบโตได้ในดินเปรี้ยว ($\text{pH} > 3.5$) และเกษตรกรยังสามารถปรับปรุงดินได้จึงทำให้ปัญหานี้ไม่รุนแรงมาก แต่ก็ยังเป็นปัญหาในการเพิ่มต้นทุนในการผลิตและบางพื้นที่ต้นปาล์มได้รับความเสียหายและให้ผลผลิตน้อยโตช้า อย่างไรก็ตามถึงแม้ในดินพรุจะสามารถให้ผลผลิตที่ดี แต่ในอนาคตถ้าหากชั้นดินอินทรีย์ลดลงหรือหมดไป พื้นที่นั้นจะมีปัญหามากขึ้นเพราะดินชั้นล่างในหลายบริเวณเป็นดินทรายและเปรี้ยวจัด โดยเฉพาะบริเวณที่อยู่ฝั่งติดชายทะเล ส่วนฝั่งที่ติดถนนเอเชียฝั่งเทือกเขาบูโดจะไม่มีปัญหามากนักเนื่องจากเป็นดินเหนียวและดินลึก สามารถจัดการได้ง่ายกว่าประกอบกับการจัดการเรื่องการระบายน้ำ ส่วนชั้นดินอินทรีย์ที่บาง

ลงนั้นถึงแม้ว่ารากของปาล์มส่วนใหญ่จะอยู่ที่บริเวณผิวดินลึกไม่เกิน 60 เซนติเมตรซึ่งปัจจุบันพื้นที่พรุส่วนใหญ่ยังมีความหนาของชั้นอินทรีย์มากพอ แต่เพื่อให้สามารถยืนต้นโดยเฉพาะปาล์มที่มีความสูงกว่า 8 เมตร ระบบรากซึ่งเป็นตัวยึดให้ลำต้นคงอยู่ได้จะต้องมีดินลึกมากกว่า 90 เซนติเมตร (Mutert, 1999) ดังนั้นการลดลงของชั้นดินอินทรีย์จะยังเป็นปัญหาในอนาคต

ส่วนการเจริญเติบโตของปาล์มน้ำมันพบว่าพื้นที่ปลูกปาล์มที่เป็นพื้นที่พรุและปลูกปาล์มมานาน ปาล์มสามารถเจริญเติบโตได้ทุกที่ แต่ได้ดีไม่เท่ากัน พื้นที่ที่มีการดูแลและจัดการอย่างดีปาล์มน้ำมันสามารถเจริญเติบโตและให้ผลผลิตดี ปัญหาที่พบคือปัญหาดินเปรี้ยว ที่มีผลต่อการเจริญเติบโตและให้ผลผลิต โดยจะเติบโตช้า ให้ผลผลิตน้อย หลายพื้นที่พบว่าในอดีตปัญหาดินเปรี้ยวเกิดขึ้นน้อย แต่ในระยะหลังที่ปาล์มโตมากขึ้นจะเป็นปัญหาทำให้ใบล่างแห้งตาย ทั้งนี้อาจเนื่องจากรากที่แผ่ขยายออกไป เพื่อหาอาหารและยึดลำต้น ในขณะที่ต้นยังเล็กบริเวณรากยังไม่ไกลและลึกมากประกอบกับดินชั้นบนมี pH ที่สูงกว่าดินล่างแต่ก็ยังเป็นกรด (pH ประมาณ 4-5) แต่ในสภาพดีปาล์มสามารถเจริญเติบโตได้ไม่มีปัญหาซึ่งเป็นข้อดีของปาล์มน้ำมันและมีการ

ประมาณว่ามากกว่าร้อยละ 95 ของการปลูกปาล์มน้ำมันปลูกในดินเปรี้ยวและมีความอุดมสมบูรณ์ต่ำ (Mutert, 1999) เมื่อโตขึ้นระบบรากลึกลงแต่เมื่อเจอสภาพดินที่เปรี้ยวจัด (pH 3-4) ปาล์มจะมีปัญหาทันที ในสภาพดินเป็นกรดจัดธาตุอาหารหลายชนิดถูกตรึงในขณะที่ ธาตุที่เป็นพิษจะถูกปลดปล่อยออกมาได้แก่ Al และ Mn และยังมีผลต่อปริมาณของค่าความจุในการแลกเปลี่ยนประจุบวก (CEC) ลดลงโดยเฉพาะดินที่มีแร่ดินเหนียวชนิด 1:1 เป็นองค์ประกอบหลัก (Paramannathan, 2003) ผลการสำรวจดินแต่ละจุดเป็นดังนี้

จุดสำรวจดินที่ 1 ค่าพิกัด UTM 803601 , 719910 มีลักษณะภูมิประเทศเป็นพื้นที่พรุต่อสันทราย สภาพพื้นที่ส่วนใหญ่ประกอบด้วยป่าพรุและป่าเสม็ด มีต้นไม้ชนิดอื่นๆ ปนเล็กน้อย ลักษณะดินเป็นดินลึกมากกว่า 1.2 เมตร เนื้อดินเป็นดินเหนียวและมีการเกาะตัวกันแน่น สีของดินบนมีสีของอินทรีย์วัตถุปนในช่วง 30 เซนติเมตร สีดินล่างออกเป็นสีน้ำตาลเข้มมีทรายปนมากกว่าดินบน pH ของดินบน 1-20 เซนติเมตร เป็นกรดรุนแรง (3.5) ดินล่างก็เป็นกรดรุนแรงเช่นกัน(3.5)

ลักษณะการเจริญเติบโตของต้นปาล์มน้ำมัน สภาพต้นปาล์มทั่วไปไม่สมบูรณ์เท่าที่ควร เนื่องจากยังไม่มีมีการปรับสภาพดินโดยการใส่ปุ๋ย ส่วนฐานใบด้านล่างเริ่มมีสีขาว เป็นปาล์มที่ปลูกมาแล้วกว่า 8 ปี ความสูงของต้นปาล์มที่วัดได้ ประมาณ 10 เมตร ความยาวรอบต้นปาล์ม เท่ากับ 2.3 เมตร (รูปที่ 4.34) พันธุ์ต้นปาล์มเป็นพันธุ์มาตรฐานจากคอสตาริกา ซึ่งจากการสอบถามเจ้าหน้าที่พบว่าพันธุ์ที่นิยมฯ ได้รับมาจากกรม ส่วนใหญ่จะเป็นพันธุ์ลูกผสม ดูรากับอีโกนา (D x Ekona) และ Ekona D x Lame ซึ่งสองพันธุ์นี้จากการตรวจสอบเอกสารพบว่าเป็นพันธุ์ที่ผลิตโดยบริษัท ASD Costa Rica ให้ผลผลิตค่อนข้างสูงและต้นไม่สูงมาก เกษตรกรเรียกว่าพันธุ์คอสตาริกา

รูปที่ 4.34 จุดสำรวจดินที่ 1

จุดสำรวจดินที่ 2 พิกัด UTM 803162 , 719610 ลักษณะทั่วไปของพื้นที่มีภูมิประเทศเป็นที่ราบเป็นพื้นที่พรุเก่าแต่สภาพดินไม่มีน้ำแช่ขัง ดินแห้งมีชั้นดินอินทรีย์บางประมาณ 10-20 เซนติเมตรในดินชั้นบน เป็นที่โล่ง สภาพพื้นที่เคยถูกไฟไหม้ ดินชั้นล่าง (>20 เซนติเมตร) เป็นดินเหนียว มีทรายปนเล็กน้อย ปฏิบัติการดินทั้งดินบนและดินล่างมีสภาพเป็นกรด ดินบนมี pH 4.5 ดินล่าง 4.0 เมื่อวัด pH ของน้ำบริเวณใกล้เคียงพบว่า มี pH 4.96 ปาล์มที่ปลูกบางส่วนเป็นปาล์มที่ปลูกใหม่หลังจากที่เคยถูกไฟไหม้ บางส่วนยังเป็นปาล์มที่ถูกไฟไหม้แต่ความสมบูรณ์ยังไม่มี ขาดการบำรุงรักษา ลักษณะทั่วไปของต้นปาล์มไม่สมบูรณ์ ความสูงของต้นปาล์ม ประมาณ 6 เมตร ความยาวรอบต้น 2.3 เมตร พันธุ์ต้นปาล์มคือ คอสตาริกา (รูปที่ 4.35)

รูปที่ 4.35 จุดสำรวจดินที่ 2

จุดสำรวจดินที่ 3 ค่าพิกัด UTM 802910 , 719243 ลักษณะทั่วไปของพื้นที่ เป็นที่ดอน มีการปรับสภาพดินแล้ว บริเวณรอบ ๆ เป็นป่าพรุ เป็นพื้นที่พรุที่ไม่มีน้ำแช่ขัง มีชั้นดินอินทรีย์น้อยมากเมื่อเทียบกับพื้นที่อื่น ดินบนมี pH (3.5) ต่ำกว่าดินล่าง ซึ่งมี pH 4.0 มีชั้นดินอินทรีย์ไม่ถึง 10 เซนติเมตร เนื้อดินเป็นดินเหนียว มีทรายปนลำต้นอ้วนสั้น ก้านใบตก ความสูงของต้นปาล์ม ความสูงของต้นปาล์มวัดได้ 5.9 เมตร ความยาวรอบต้นวัดได้ 1.9 เมตร พันธุ์ต้นปาล์มเป็นพันธุ์ลูกผสมสุราษฎร์ธานี

รูปที่ 4.36 จุดสำรวจดินที่ 3